

Slimību profilakses un kontroles centrs

Pedikuloze jeb utainība

Galvas utis (*Pediculus humanus capitis*) ir bālgani vai gaišpelēki asinssūcēji parazīti – 2-4 mm gari kukaiņi bez spārniem, ar 6 labi attīstītām tvērējējām, kas spēj ļoti cieši aptvert un pieķerties matam vai diēgam. Šī parazīta galvenā lokalizācijas vieta ir cilvēka mati, bet, intensīvi vairototies, tās izplatās arī citā ķermeņa augšdaļas apmatojumā (uzacīs, skropstās, bārdā u.c.). Galvas utis barojas ar asinīm; barojoties utis ādā ievada siekalas. Galvas utis dzīves ilgums ir vidēji nepilns mēnesis (20 – 30 dienas) un šajā laikā mātīte var producēt vairāk nekā 100 olniņu bāli sudrabetā krāsā, kuras dēvē arī par gnīdām. Utu mātīte olniņas ar speciālu sekrētu ļoti cieši piestiprina mata stiebram, tuvu pie galvas ādas. Olniņu attīstība ilgst aptuveni nedēļu, pēc nedēļas izšķīļas jaunās utis jeb nimfas, kas izaug vidēji 2 -3 nedēļu laikā. Optimālā temperatūra utu attīstībai ir apmēram 32C.

Utu invāzija jeb utainība. Utu invāzija var skart ikvienu cilvēku. Visbiežāk tā skar mazus bērnus un skolniekus. Fizisks kontakts starp cilvēkiem ir biežākais utu izplatīšanās veids. Netiešie utu invāzijas ceļi ietver cilvēka, kuram ir utis, ķemmes vai matu suku lietošanu, svešu cepuru, šalli vai citu galvas segu lietošanu, dvieļu vai spilvendrānu kopīgu lietošanu vai apģērbu uzlaikšanu veikalos. Utis un gnīdas vislabāk konstatēt matos tuvu galvas ādai, vietās, kur mati visbiežākie, jo utis izvairās no gaismas. Galvas utis uz apģērba, paklāja vai gultas piederumiem var izdzīvot 2-3 dienas līdz pat 10 dienām. To olniņas var izdzīvot vairāk nekā 2 nedēļas.

Pazīmes

- Pastāvīga spēcīga galvas un kakla mugurējās daļas ādas nieze;
- Ādas (aizaus rajonā un kakla mugurējā daļā sakasījumi - mazi, sarkani uztūkumi, ādas sacietējumi ar seroziem (ūdeņainiem) izdalījumiem;
- Mazi, balti plānkumi (olnīņas vai gnīdas) pie mata saknes, ko ir grūti atdalīt;
- Redzami paši parazīti – galvas utis.

Pedikulozes ārstēšana jeb cīņa ar utu apsēstību

Visbiežāk utu invāzija skar pirmsskolas un skolas vecuma bērnus. 2010.gada 23.marta Ministru Kabinets apstiprinājis noteikumus Nr.277 „Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe un pirmās palīdzības pieejamība izglītības iestādēs”.

Šo noteikumu 9. punktā teikts: izglītības iestādes vadītājs organizē:

9.2. higiēnas prasību ievērošanas kontroli;

9.9. ne retāk kā reizi mācību gadā (ieteicams pirmā semestra pirmajā mēnesī) kašķa un pedikulozes pārbaudi izglītojamiem, kā arī šo slimību profilakses pasākumus;

9.14.primāros pretepidēmijas pasākumus, ja konstatētas infekcijas slimības, tai skaitā saslimušo izolēšanu un izglītojamo vecāku informēšanu.

Tomēr praktiski šai darbā jāiesaistās arī skolotājiem – jābrīdina vecāki par utu invāzijas gadījumiem klasē (skolā).

Arī vecākiem jāiesaistās cīņā ar utu apsēstību – aizdomu gadījumā visiem ģimenes locekļiem jāveic pedikulozes pārbaudes.

Ja tiek atrastas utis un/vai gnīdas, nepieciešams konsultēties ar ģimenes ārstu vai aptiekāru par piemērotākajiem preparātiem utu un gnīdu likvidēšanai.

Pēc matu apstrādes jāuzvelk tīrs apģērbs. Apģērbu un gultas veļu mazgāt veļas mašīnā (vismaz 60C temperatūrā), cepures, šalles, virsdrēbes pakļauj sausai ķīmiskai tīrīšanai vai arī ievieto plastmasas maisā uz 2 nedēļām. Mēbeles, paklāji, grīda - apstrāde ar putekļu sūcēju.

Grūtniecēm, maziem bērniem ir ļoti rūpīgi jāapsver speciālā apstrādes līdzekļa lietošana, iepriekš konsultējoties ar ārstu.

Rūpīga personīgās higiēnas ievērošana un efektīva ārstēšanas līdzekļu izmantošana palīdz novērst utu izplatīšanos uz kontaktpersonām.

Profilakse

Galvenais priekšnoteikums – personīgās higiēnas ievērošana.

Nekad neizmantojot citu personu matu suku, cepures, gultas veļu, dvieļus vai apģērbu, ja ir aizdomas par iespējamu utu invāziju.

Ja bērnam konstatē utis, tad noteikti jāpārlicinās par skolas, pirmsskolas bērnu iestādes vadības politiku – nedrīkst pieļaut utu invāziju bērna atrašanās iestādē, kamēr utis nav pilnībā izskaustas. Jāpārlicinās arī par telpu rūpīgu un kvalitatīvu uzkopšanu (lai nesaglabātos ārējā vidē utu olniņas).

Skolās, bērnu nometnēs, bērnu pirmsskolas iestādēs, kā arī citās iestādēs – jānodrošina apģērbu atsevišķa uzglabāšana (aizverami skapīši u.c.).

Rūpīgi jāmazgā koplietošanai paredzētie apģērbi, tai skaitā ķiveres, cepures, spēļu kostīmi un tamlīdzīgas lietas.

©SPKC 2016. Visas tiesības rezervētas.